

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ‘KEYS’ TEXNOLOGIYASI ASOSIDA TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Xoliqulova Fotima Murodulla qizi

Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 2-kurs magistranti

E-mail: xoliqulovafotima40@gmail.com

Tel.: +998 88 396 09 98

Ilmiy rahbar: Qosimova Ozoda

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida “keys” (case-study) texnologiyasidan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari hamda uning ta’lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Keys texnologiyasi asosida o‘quvchilarda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, mustaqil fikrlash, o‘z fikrini asoslash, muammoning muqobil yechimlarini izlash va jamoada hamkorlik qilish ko‘nikmalarini shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, boshlang‘ich sinf darslarida o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda keys topshiriqlarini ishlab chiqish hamda ulardan foydalanish bosqichlari ko‘rsatib berilgan. Maqolada keys metodining an‘anaviy ta’lim usullaridan farqli jihatlari, o‘quvchilarning bilish faolligi va darsga qiziqishini oshirishdagi imkoniyatlari ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan yoritiladi.

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich ta’lim, keys texnologiyasi, case-study, ta’lim samaradorligi, muammoli vaziyat, mustaqil fikrlash, interfaol metod, tanqidiy fikrlash, hamkorlikda o‘qitish, o‘quv faolligi.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются педагогические возможности использования кейс-технологии (case-study) в процессе начального

образования и её значение в повышении эффективности обучения. Анализируются вопросы формирования у учащихся навыков анализа проблемных ситуаций, самостоятельного мышления, аргументации собственной позиции, поиска альтернативных решений и совместной деятельности. Особое внимание уделяется разработке и применению кейс-заданий на уроках в начальных классах с учётом возрастных и индивидуальных особенностей учащихся. В статье также раскрываются отличительные особенности кейс-метода по сравнению с традиционными методами обучения, его возможности в повышении познавательной активности, самостоятельности и интереса младших школьников к учебному процессу.

Ключевые слова: начальное образование, кейс-технология, case-study, эффективность обучения, проблемная ситуация, самостоятельное мышление, интерактивный метод, критическое мышление, совместное обучение, учебная активность.

ABSTRACT

This article examines the pedagogical potential of using case-study technology in primary education and its role in improving the effectiveness of the teaching and learning process. Particular attention is paid to developing pupils' abilities to analyse problem situations, think independently, justify their opinions, search for alternative solutions, and cooperate with others. The article also discusses the stages of designing and applying case-based tasks in primary school lessons, taking into account the age and individual characteristics of pupils. Furthermore, the distinctive features of the case-study method in comparison with traditional teaching approaches and its potential to increase pupils' cognitive activity, independence, critical thinking, and interest in learning are highlighted from a pedagogical perspective.

Keywords: *primary education, case-study technology, educational effectiveness, problem situation, independent thinking, interactive method, critical thinking, collaborative learning, cognitive activity, teaching methods.*

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan yangilanishlar o'quv jarayonini faqat tayyor bilimlarni yetkazib berishga asoslangan an'anaviy yondashuv doirasida tashkil etish yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Zamonaviy ta'limning ustuvor vazifalaridan biri o'quvchini bilimni qabul qiluvchi subyekt sifatida emas, balki uni mustaqil izlaydigan, tahlil qiladigan, muammoli vaziyatlarda mavjud bilim va tajribasidan foydalanib maqbul qaror qabul qila oladigan faol shaxs sifatida shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning keyingi intellektual, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi. Mazkur davrda o'quvchilarda o'qishga nisbatan barqaror qiziqish, mustaqil fikrlash, muloqot qilish, o'z nuqtayi nazarini ifodalash, boshqalarning fikrini tinglash hamda turli vaziyatlarga yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirish alohida pedagogik ahamiyat kasb etadi. Shu sababli boshlang'ich sinf darslarining mazmuni bilan bir qatorda, uni o'quvchiga qanday usulda yetkazish masalasi ham dolzarb bo'lib bormoqda. Dars jarayonida o'quvchining faolligini ta'minlaydigan, uning hayotiy tajribasi bilan o'rganilayotgan bilim o'rtasida uzviy bog'lanish hosil qiladigan pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari shuni ko'rsatadiki, ular uchun mavhum nazariy ma'lumotlardan ko'ra aniq vaziyat, voqea, muammo va amaliy faoliyat bilan bog'langan topshiriqlar ko'proq tushunarli hamda qiziqarli hisoblanadi. O'quvchi o'zi uchun tanish bo'lgan vaziyatga duch kelganda, uni tushunishga, sabab va oqibatlarini aniqlashga hamda o'z qarashlari asosida yechim topishga intiladi. Ana shunday ta'limiy muhitni shakllantirishda keys texnologiyasidan foydalanish katta imkoniyatlarga ega. Keys texnologiyasining

mohiyati o'quvchiga muayyan muammoli yoki hayotiy vaziyatni taqdim etish va uni tayyor javob bilan cheklamasdan, mustaqil tahlil qilishga yo'naltirishdan iborat. Bunda o'quvchi mavjud bilimlarini esga tushiradi, yangi ma'lumotlarni izlaydi, vaziyatning muhim jihatlarini ajratadi, turli yechimlarni o'zaro taqqoslaydi va o'z xulosasini asoslashga harakat qiladi. Natijada o'rganilayotgan mavzu oddiy ma'lumot sifatida emas, balki muayyan muammoni hal etishga xizmat qiluvchi bilim sifatida o'zlashtiriladi. Bu esa boshlang'ich ta'limda nazariya va amaliyotning o'zaro uyg'unligini ta'minlash uchun qulay pedagogik sharoit yaratadi.

Keys texnologiyasining ta'limiy ahamiyati faqat o'quv materialini yaxshiroq o'zlashtirish bilan chegaralanmaydi. Ushbu yondashuv orqali o'quvchilarda bir vaqtning o'zida bir nechta muhim kompetensiyalarni rivojlantirish imkoniyati yuzaga keladi. Jumladan, muammoni anglash va uni qismlarga ajratish, zarur axborotni tanlash, dalillarni o'zaro solishtirish, sababiy bog'lanishlarni aniqlash, o'z fikrini izchil bayon etish hamda qabul qilingan qarorni asoslash jarayonlari o'quvchining tafakkur faoliyatini kuchaytiradi. Keys ustida guruh yoki juftlikda ishlash esa o'zaro muloqot, fikr almashish, vazifalarni taqsimlash, kelishuvga erishish va umumiy qarorni ishlab chiqish tajribasini shakllantiradi. Boshlang'ich sinf yoshidan boshlab bunday ko'nikmalarning rivojlantirilishi bolaning nafaqat darsdagi muvaffaqiyatiga, balki kundalik hayotda uchraydigan turli vaziyatlarda mustaqil va mas'uliyatli harakat qilishga ham xizmat qiladi. Muhimi, keys topshirig'ida o'qituvchi yagona to'g'ri javobni talab qiluvchi nazorat qiluvchi shaxs emas, balki o'quvchilarning izlanishini tashkil etuvchi va kerakli yo'nalishga yo'naltiruvchi pedagog sifatida ishtirok etadi. Bu holat o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan ta'lim muhitining shakllanishiga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'lim fanlarining mazmuni keys texnologiyasidan turli shakllarda foydalanish imkonini beradi. Masalan, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida matn qahramonlarining xatti-harakatlariga munosabat bildirish, voqeaning davomiga oid yechim ishlab chiqish yoki muayyan muloqot vaziyatini

tahlil qilish mumkin. Matematika mashg'ulotlarida kundalik turmush bilan bog'liq hisob-kitoblar, xarid, vaqt, masofa, o'lchov va rejalashtirishga oid muammoli vaziyatlardan foydalanish o'quvchilarning matematik bilimlarni amaliy sharoitda qo'llashiga yordam beradi. Tabiiy fanlar doirasida tabiatni asrash, suv va energiyadan oqilona foydalanish, o'simlik va hayvonot olamiga munosabat kabi vaziyatlar asosida keyslar ishlab chiqish mumkin. Tarbiya darslarida esa do'stlik, mas'uliyat, hurmat, halollik, o'zaro yordam va jamoada o'zini tutish bilan bog'liq vaziyatlarni muhokama qilish orqali o'quvchining ijtimoiy tajribasini boyitish imkoniyati mavjud. Demak, keys texnologiyasi alohida bir fan doirasidagi metod emas, balki turli fanlar mazmunini o'quvchining real hayoti bilan bog'lashga xizmat qiluvchi integrativ pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy pedagogik jarayonda ta'lim samaradorligi o'quvchining ma'lum hajmdagi axborotni eslab qolishi bilangina belgilanmaydi. Ta'limning natijadorligi o'zlashtirilgan bilimni yangi vaziyatda qo'llash, muammoni anglash, dalillarni tahlil qilish, bir nechta yechim orasidan asoslangan variantni tanlash va o'z qarorini izohlash kabi faoliyatlarda namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan keys texnologiyasi o'quv materialini real yoki real hayotga yaqinlashtirilgan vaziyat bilan bog'lab o'rganishga asoslangan interfaol pedagogik yondashuv sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Keysning markazida odatda tayyor javobi oldindan berilmagan vaziyat turadi. O'quvchi vaziyat mazmunini o'rganish, undagi asosiy muammoni ajratish, zarur va ikkilamchi ma'lumotlarni farqlash, mavjud bilimlarini faollashtirish hamda ehtimoliy yechimlarni ishlab chiqish jarayoniga jalb etiladi. Case-based learning bo'yicha ilmiy-metodik manbalarda ham keyslar o'quvchiga nazariy bilim, tushuncha va usullarni muayyan muammoga tatbiq etish imkoniyatini berishi, ayniqsa, murakkab vaziyatlarda tahlil, qaror qabul qilish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi.

Keys texnologiyasining pedagogik qiymati uning ta'lim oluvchini bilish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish xususiyatida yaqqol namoyon bo'ladi. An'anaviy tushuntirishga asoslangan mashg'ulotda o'qituvchi ma'lumotni bayon qiladi, o'quvchi esa uni tinglaydi, eslab qoladi va belgilangan topshiriqlar orqali qayta ifodalaydi. Keys asosida tashkil etilgan faoliyatda esa jarayon boshqacha yo'nalishda kechadi: avvalo vaziyat taqdim etiladi, keyin o'quvchi undan muammoni aniqlashi, "Nima sodir bo'ldi?", "Nima uchun shunday bo'ldi?", "Muammoni qanday hal qilish mumkin?", "Taklif etilgan yechimning oqibati qanday bo'ladi?" kabi savollar asosida fikrlashi talab qilinadi. Bu jarayon bilimni tayyor holatda o'zlashtirishdan uni faol ravishda qayta ishlashga o'tishni ta'minlaydi. Harvard Kennedy Schoolning keys metodiga oid metodik materialida ham o'quvchining keys mazmuniga chuqur kirishi, mashg'ulotdan oldin o'z pozitsiyasi va harakat strategiyasini shakllantirishi hamda muhokamada faol ishtirok etishi mazkur metodning muhim sharti sifatida ko'rsatilgan.

Boshlang'ich ta'lim sharoitida keys texnologiyasini qo'llashning o'ziga xosligi kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlarini hisobga olish zarurati bilan belgilanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchisiga katta hajmdagi murakkab axborotni o'z ichiga olgan vaziyatni taqdim etish maqsadga muvofiq emas. Keys qisqa, tushunarli, bolaning kundalik hayotiga yaqin, aniq voqea yoki muammoga asoslangan bo'lishi kerak. Masalan, "ikki do'stning bir masala yechimi bo'yicha turlicha javob berishi", "sinf kutubxonasidagi kitoblarni teng taqsimlash", "suvning behuda sarflanishiga yo'l qo'ymaslik", "yo'qolgan buyumni egasiga qaytarish", "sinfdagi kelishmovchilikni adolatli hal qilish" kabi vaziyatlar bolaning mavjud tajribasiga yaqinligi bilan ahamiyatlidir. Bunday vaziyatlarda muammo o'quvchiga begona nazariy hodisa sifatida emas, balki uning hayotida uchrashi mumkin bo'lgan voqelik sifatida namoyon bo'ladi. Natijada o'quvchi vaziyatga shaxsiy munosabat bildiradi, mavjud tajribasini darsda o'rganilgan bilim bilan birlashtiradi va muammoning yechimini izlashga ichki ehtiyoj sezadi.

Keysning didaktik tuzilishini shartli ravishda “vaziyat – muammo – axborot – tahlil – muqobil yechim – asoslash – qaror – refleksiya” ketma-ketligida ifodalash mumkin. Birinchi bosqichda o‘quvchiga yoshiga mos hayotiy vaziyat taqdim qilinadi. Ikkinchi bosqichda vaziyat tarkibidagi asosiy muammo aniqlanadi. Keyingi bosqichda o‘quvchilar muammoni hal qilish uchun qanday ma’lumotlar zarurligini belgilaydilar va mavjud axborotni tahlil qiladilar. Shundan so‘ng bir yoki bir nechta yechim taklif qilinadi, ular dalillar yordamida asoslanadi va o‘zaro taqqoslanadi. Yakuniy bosqichda esa qabul qilingan qarorning mazmuni va undan chiqarilgan xulosa muhokama qilinadi. Aynan refleksiya bosqichi boshlang‘ich ta’limda alohida ahamiyatga ega, chunki “Men nimani bildim?”, “Qaysi fikrim o‘zgardi?”, “Nima uchun shu yechimni tanladik?”, “Boshqa vaziyatda qanday yo‘l tutgan bo‘lardim?” kabi savollar o‘quvchiga o‘z fikrlash jarayonini anglash imkonini beradi. Shu tariqa keys yakunida faqat muammoning yechimi emas, balki ushbu yechimga olib kelgan fikrlash jarayoni ham ta’limiy ahamiyat kasb etadi.

Keys texnologiyasi asosida tashkil etiladigan mashg‘ulotda o‘qituvchining pedagogik pozitsiyasi ham sezilarli darajada o‘zgaradi. O‘qituvchi barcha savollarga javob beradigan yagona axborot manbai vazifasidan asta-sekin o‘quvchilarning bilish faoliyatini loyihalashtiruvchi, muammoli vaziyat yaratuvchi, savollar yordamida fikrlashga yo‘naltiruvchi va muhokamani boshqaruvchi tashkilotchi vazifasiga o‘tadi. Bunda pedagog o‘quvchilarga tayyor yechimni aytib berishga shoshilmasligi muhim. Aksincha, “Bunday fikrga kelishingizga nima sabab bo‘ldi?”, “Buni qanday isbotlaysiz?”, “Boshqa yechim bo‘lishi mumkinmi?”, “Agar vaziyatning bir sharti o‘zgarsa, qaroringiz o‘zgaradimi?” kabi yo‘naltiruvchi savollardan foydalanish o‘quvchining mulohazasini chuqurlashtiradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida savollar orqali fikrlashni rivojlantirishga bag‘ishlangan tadqiqotlarda ham maqsadli savol berish strategiyasi o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash faoliyatini rag‘batlantiruvchi pedagogik vosita sifatida qayd etilgan.

Mazkur texnologiyada o'quvchi faoliyatining mazmuni ham an'anaviy topshiriqlarni bajarishdan farqlanadi. O'quvchi keys bilan ishlash davomida vaziyatni o'qiydi yoki tinglaydi, tushunmagan jihatlarini aniqlashtiradi, faktlarni ajratadi, muammoning kelib chiqish sabablarini izlaydi, o'z taxminlarini ilgari suradi va ularni boshqa o'quvchilarning fikrlari bilan taqqoslaydi. Bunda bir xil vaziyat yuzasidan turli fikrlarning paydo bo'lishi metodning kamchiligi emas, aksincha, uning pedagogik imkoniyatlaridan biri hisoblanadi. Chunki muqobil fikrlarning mavjudligi o'quvchini o'z pozitsiyasini qayta ko'rib chiqishga, qarama-qarshi dalilni tinglashga va xulosasini asoslashga undaydi. Keys metodining klassik tamoyillaridan biri ham murakkab real vaziyatlarda har doim bitta mutlaq yechim mavjud bo'lavermasligi va o'quvchining asoslangan pozitsiya ishlab chiqishi muhimligidir.

Boshlang'ich sinflarda keys texnologiyasining muhim imkoniyatlaridan biri tanqidiy fikrlash elementlarini bosqichma-bosqich shakllantirish bilan bog'liq. Kichik yoshdagi o'quvchidan kattalar darajasidagi murakkab tanqidiy tahlilni talab qilish pedagogik jihatdan to'g'ri emas. Biroq "faktni taxmindan ajratish", "ikki javobni taqqoslash", "nima uchun?" savoliga dalil bilan javob berish, "boshqa yo'l bormi?" degan savol ustida o'ylash kabi sodda aqliy operatsiyalar keyinchalik yuqori darajadagi tafakkur ko'nikmalarining shakllanishiga zamin yaratadi. Boshlang'ich maktab kontekstidagi tadqiqotlarda ham yodlashga yo'naltirilgan ta'limdan qo'llash, tahlil va sintez kabi yuqoriroq kognitiv jarayonlarni rag'batlantiradigan topshiriqlarga o'tish o'quvchilarning fikrlash faoliyatida ijobiy o'zgarishlar bilan bog'langan. Shuning uchun keys topshirig'ining sifati uning murakkab terminlarga boyligi bilan emas, balki o'quvchini mustaqil fikrlash harakatiga qay darajada undashi bilan belgilanadi.

Keys texnologiyasining yana bir muhim jihati hamkorlikdagi ta'limni tashkil qilish imkoniyatidir. Boshlang'ich sinfda keys individual, juftlik yoki kichik guruh shaklida bajarilishi mumkin. Guruhli ish jarayonida o'quvchilar vaziyat yuzasidan

o‘z fikrlarini bildiradilar, sheriklarining mulohazalarini tinglaydilar, takliflarni muhokama qiladilar va umumiy qarorga kelishga harakat qiladilar. Mazkur faoliyatning pedagogik natijasi faqat keysga “to‘g‘ri javob” topish bilan cheklanmaydi. O‘quvchi muloqot madaniyati, navbat bilan gapirish, fikrga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, kelishmovchilikni bahs orqali hal qilish va guruh natijasi uchun mas’uliyatni his etishni ham o‘rganadi. Case-study asosidagi hamkorlikdagi o‘qitishga oid tadqiqotlarda keyslar nazariya bilan amaliyotni bog‘lash hamda tanqidiy fikrlashni rag‘batlantirish vositasi sifatida qo‘llanilgani qayd etilgan.

Boshlang‘ich ta’lim fanlari mazmunining o‘ziga xosligi keyslarni fanlararo integratsiya asosida ishlab chiqish uchun ham qulay imkoniyat yaratadi. Masalan, “Sinfimizda suvni qanday tejaymiz?” mazmunidagi keys bir vaqtning o‘zida tabiiy fanlardagi ekologik bilimlarni, matematika darsidagi miqdoriy hisob-kitoblarni, ona tili darsidagi fikrni yozma va og‘zaki bayon qilishni hamda tarbiya fanidagi mas’uliyat tushunchasini o‘zida birlashtirishi mumkin. “Maktab yarmarkasi uchun xarid” vaziyatida o‘quvchilar narxlarni taqqoslaydi, umumiy summani hisoblaydi, budjetga mos tanlov qiladi va nima uchun aynan shu mahsulotlarni tanlaganini izohlaydi. Bunday keyslar fan doirasidagi bilimning hayotiy funksiyasini ochib beradi. O‘quvchi “bu mavzu menga nima uchun kerak?” degan savolga amaliy faoliyatning o‘zida javob topadi. Shu jihatdan keys texnologiyasi boshlang‘ich ta’limda bilimlarning parchalanib qolishining oldini olish va ularni yaxlit vaziyat doirasida qo‘llashga o‘rgatish imkonini beruvchi metodik vosita sifatida qaralishi mumkin.

Boshlang‘ich sinf uchun amaliy keys namunasi

Masalan, matematika va tarbiya fanlarini integratsiyalash asosida “Sinf kutubxonasi uchun xarid” nomli keysdan foydalanish mumkin. Vaziyat quyidagicha beriladi: *“Sinf kutubxonasi uchun 120 000 so‘m ajratildi. O‘quvchilar ertak kitobi, lug‘at va tabiat haqidagi kitoblarni xarid qilishni xohlashmoqda. Do‘konda ertak kitobi 28 000 so‘m, lug‘at 35 000 so‘m, tabiat haqidagi kitob esa 24 000 so‘m turadi.*

Sinf uchun imkon qadar foydali xarid qilish kerak. Ajratilgan puldan qanday foydalanish maqsadga muvofiq? O'quvchilarga "Qaysi kitoblarni tanlaysiz?", "Nechta kitob sotib olish mumkin?", "Puldan qancha ortib qoladi?", "Faqat narxga qarab tanlash to'g'rimi?", "Sinfdagi boshqa o'quvchilarning ehtiyojini qanday hisobga olish mumkin?" kabi savollar beriladi. Bu topshiriqda arifmetik hisoblashning o'zi yakuniy maqsad bo'lmaydi. O'quvchi matematik hisob-kitobdan foydalanib muayyan qarorga kelishi, tanlovini asoslab berishi va boshqa guruhlarining variantlarini baholashi kerak bo'ladi. Shu tariqa predmet bilimlari qaror qabul qilish faoliyati bilan birlashtiriladi.

Keys bilan ishlash jarayonini besh metodik bosqich asosida tashkil etish maqsadga muvofiq. Birinchi — motivatsion-tashkiliy bosqichda o'qituvchi vaziyatni qiziqarli shaklda taqdim etib, o'quvchilarda muammoni hal qilishga ehtiyoj uyg'otadi. Ikkinchi — muammoni aniqlash bosqichida o'quvchilar vaziyatning asosiy savolini belgilaydilar. Uchinchi — tahliliy-izlanish bosqichida faktlar, hisob-kitoblar va ehtimoliy yechimlar o'rganiladi. To'rtinchi — qaror va taqdimot bosqichida individual yoki guruh xulosalari sinfga taqdim etilib, ularning afzalliklari va mumkin bo'lgan cheklovlari muhokama qilinadi. Beshinchi — refleksiv-baholash bosqichida o'quvchilar o'z faoliyatini tahlil qilib, nimani o'rganganini va keyingi o'xshash vaziyatda qanday harakat qilishini ifodalaydi. Bunday tuzilma darsni tasodifiy bahsga aylantirib yubormasdan, muhokamani aniq didaktik maqsad tomon yo'naltirishga xizmat qiladi.

Keys texnologiyasini qo'llashda baholash masalasi ham alohida metodik yondashuvni talab qiladi. Agar o'qituvchi faqat yakuniy javobni baholasa, keysning asosiy pedagogik imkoniyatlaridan to'liq foydalanilmaydi. Chunki mazkur metodda natija bilan bir qatorda fikrlash jarayoni ham baholanishi kerak. Shu sababli baholash mezonlariga muammoni to'g'ri aniqlash, ma'lumotlardan o'rinli foydalanish, taklif etilgan yechimning mantiqiyligi, dalillarning asoslanganligi, muqobil fikrga munosabat, guruhdagi hamkorlik va xulosani aniq ifodalash kabi

ko'rsatkichlarni kiritish maqsadga muvofiq. Masalan, boshlang'ich sinfda murakkab ball tizimidan ko'ra "muammoni tushundi", "dalil keltirdi", "yechim taklif qildi", "fikrini tushuntirdi", "guruh bilan hamkorlik qildi" kabi sodda va o'quvchiga tushunarli mezonlardan foydalanish mumkin. Bu o'quvchiga nafaqat qanday natija olganini, balki kelgusida qaysi faoliyatini yaxshilashi kerakligini ham anglash imkonini beradi.

Shu o'rinda keys texnologiyasini mutlaqlashtirish va barcha pedagogik vazifalar uchun universal metod sifatida talqin qilish ilmiy-metodik jihatdan to'g'ri bo'lmaydi. Uning samarasi keysning sifati, o'quvchining tayyorgarligi, o'qituvchining muhokamani boshqarish mahorati, vaqt taqsimoti va boshqa metodlar bilan qanday uyg'unlashtirilganiga bog'liq. Masalan, o'quvchida muammoni hal qilish uchun zarur tayanch bilimlar hali shakllanmagan bo'lsa, faqat mustaqil izlanishga tayanish ortiqcha kognitiv yuklamaga olib kelishi mumkin. Shu sababli boshlang'ich sinfda o'qituvchining bosqichma-bosqich ko'magi, namunalar, yo'naltiruvchi savollar, vizual materiallar va qisqa tushuntirishlar keys faoliyati bilan uyg'unlashtirilishi lozim. Keys metodiga bag'ishlangan resurslarda ham u ma'ruza, o'qish materiallari, laboratoriya ishlari va boshqa o'qitish shakllarini inkor etuvchi usul emas, balki bilimni amaliy muammolarga tatbiq qilish imkonini beradigan faol ta'lim vositasi sifatida ko'rsatiladi.

Keys asosidagi ta'limning tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarga ta'siriga oid xalqaro tadqiqot natijalari mazkur yondashuvning istiqbolli ekanligini ko'rsatadi, biroq ularni boshlang'ich maktabga to'g'ridan-to'g'ri ko'chirishda ehtiyotkorlik zarur. Masalan, 2025-yilda e'lon qilingan 13 tadqiqot va 1 396 ishtirokchini qamrab olgan meta-tahlilda case-based learning qo'llangan guruhlarda tanqidiy fikrlash dispozitsiyalari bo'yicha ijobiy natijalar aniqlangan. Shu bilan birga, ushbu tadqiqotlar asosan Xitoydagi hamshiralik ta'limi ishtirokchilariga tegishli bo'lib, tadqiqotlar o'rtasida yuqori heterogenlik mavjud bo'lgan. Demak, mazkur natijalar keys yondashuvining umumiy pedagogik salohiyatini ko'rsatishi

mumkin, ammo boshlang'ich sinf o'quvchilariga aynan shu miqdordagi ta'sirni isbotlamaydi. Bunday ilmiy ehtiyotkorlik keys texnologiyasining boshlang'ich ta'limdagi samaradorligini aynan shu yosh guruhida maxsus pedagogik tajriba-sinovlar orqali o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinfda keys texnologiyasini samarali joriy qilishning yana bir sharti topshiriqlarning variativligi va differensiallashganligi hisoblanadi. Bir sinfdagi barcha o'quvchilarning o'qish tezligi, lug'at boyligi, mantiqiy fikrlash darajasi va mustaqil ishlash tajribasi bir xil emas. Shuning uchun bir xil keys ichida turli darajadagi vazifalarni taklif qilish mumkin. Ayrim o'quvchilar vaziyatdagi muammoni aniqlasa, boshqalari sabablarni topishi, yuqoriroq tayyorgarlikka ega o'quvchilar esa muqobil yechim ishlab chiqib, uning afzallik va kamchiliklarini asoslashlari mumkin. Rasm, jadval, qisqa dialog, sxema va kartochkalardan foydalanish esa matn bilan ishlashda qiynaladigan o'quvchilarni ham faol jarayonga jalb qilish imkonini beradi. Shu tariqa keys bir xil natijani majburan talab qiladigan topshiriqdan ko'ra, turli imkoniyatga ega bolalarni umumiy muammo atrofida birlashtiradigan pedagogik maydonga aylanadi.

Keys texnologiyasining ta'lim samaradorligiga ta'sirini aniqlashda faqat nazorat ishi yoki test natijalariga tayanish ham yetarli emas. Ta'lim samaradorligi ko'p komponentli hodisa bo'lganligi sababli o'quvchilarning bilimni amaliy vaziyatga ko'chira olishi, savol bera olishi, fikrini dalillashi, guruhdagi muloqoti, mustaqil qaror chiqarishi va refleksiya qila olishi ham kuzatilishi lozim. Buning uchun pedagogik kuzatuv, diagnostik topshiriqlar, o'quvchi faoliyati mahsullarini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash kartochkalari, qisqa refleksiv savollar va mezonli baholash vositalaridan kompleks foydalanish mumkin. Bunday yondashuv keys texnologiyasining natijasini faqat "o'zlashtirish foizi" orqali emas, balki o'quvchi faoliyatidagi sifat o'zgarishlari orqali ham baholash imkonini beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim jarayonida keys texnologiyasidan foydalanish o'quvchilarning bilimlarni shunchaki o'zlashtirishi emas, balki ularni turli hayotiy va o'quv vaziyatlarida qo'llay olishiga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni tashkil etish imkonini beradi. Keys asosida yaratilgan muammoli vaziyat o'quvchini kuzatish, taqqoslash, sabab va oqibat o'rtasidagi bog'lanishni aniqlash, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish hamda muammoning maqbul yechimini izlashga undaydi. Natijada dars jarayonida o'quvchining faolligi ortib, bilimlarni ongli o'zlashtirish uchun zarur sharoit yuzaga keladi. Ayniqsa, boshlang'ich maktab yoshida shakllantiriladigan mustaqil fikrlash, savol berish, fikrni asoslash va xulosa chiqarish kabi ko'nikmalar bolaning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatli faoliyati uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Tahlillar keys texnologiyasining imkoniyatlari faqat muayyan fan bo'yicha bilimlarni mustahkamlash bilan chegaralanmasligini ko'rsatadi. Mazkur yondashuv o'quvchilarning kommunikativ, ijtimoiy va refleksiv ko'nikmalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Juftlik va kichik guruhlarda keyslarni muhokama qilish jarayonida o'quvchilar o'z fikrini bayon etish, boshqa ishtirokchilarning qarashlarini tinglash, dalillarni solishtirish, kelishmovchiliklarga konstruktiv munosabat bildirish hamda umumiy qarorga kelishni o'rganadilar. Shuningdek, matematika, ona tili va o'qish savodxonligi, tabiiy fanlar hamda tarbiya kabi fanlarning mazmunini bitta hayotiy vaziyat doirasida integratsiyalash imkoniyati o'quvchida bilimlarning yaxlitligi haqidagi tasavvurni shakllantiradi. Shu jihatdan keys texnologiyasi ta'lim mazmunini real hayot bilan bog'lovchi hamda o'quvchini egallagan bilimlarining amaliy ahamiyatini anglashga yo'naltiruvchi samarali metodik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. **Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: Nihol, 2013. – 279 b.
2. Tolipov O'., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari.** – Toshkent, 2006. – 163 b.
3. Jo'rayev R.X., Zunnunov A. **Ta'lim jarayonida o'quv fanlarini integratsiyalash.** – Toshkent: Sharq, 2005.
4. Ochilov M. **Yangi pedagogik texnologiyalar.** – Qarshi: Nasaf, 2008.
5. Tolibov S.G'. Keys-stadi texnologiyasining o'quv didaktik vazifalari // **Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences.** – 2023. – B. 882–889.
6. Tolibov S.G'. Keys-stadi innovatsion o'qitish texnologiyasi sifatida // **Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences.** – 2023. – B. 839–844.
7. Rabbimova F.T., Umurzaqova K.U. **Keys-stadi texnologiyasining rivojlanish tarixi** // Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – 2023.
8. Xolmatov P. "Keys-stadi" metodi asosida amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish texnologiyasi // **Fiziko-texnologik ta'lim.** – 2025. – T. 1. – № 1.
9. Kurbanova A.Dj., Komilov K.U. Kimyo mashg'ulotida keys-stadi metodi: salbiy va ijobiy samaralar // **Scientific Approach to the Modern Education System: xalqaro ilmiy konferensiya materiallari.** – Paris, 2022. – DOI: 10.5281/zenodo.5911380.
10. Karimov Q.M., Butayev A.N. O'quvchilarga axborot texnologiyalarini o'rgatishda keys texnologiyasidan foydalanish // **Modern Education and Development.** – 2025. – T. 19. – № 2. – B. 410–415. – DOI: 10.71337/inlibrary.uz.mead.117812.